

Delem, delem Dr. Maja Štambuk sa zagrebačkog instituta 'Tvo Pilar', urednica znanstvene monografije 'Kako žive hrvatski Romi'

Romni se boje gubitka identiteta

PRED KOLU GODINU s kolegama iz Instituta "Tvo Pilar" uredili ste monografiju "Kako žive hrvatski Romi". Kako je došlo do tog projekta?

- Svjetska banka je 1995. proglasila "Desetljeće uključivanja Roma", s ciljem da države u kojima žive Romi potakne na organiziraniju skrb o njima, te da se smanji siromaštvo s kojim se ova skupina susreće. Hrvatska je i prije toga, još 1993., donijela Nacionalni program za Rome, jer je bez sustavnih uvida bilo jasno da je njihov stambeni i naseljski standard loši i da ga valja poboljšati. Tako su ove dvije inicijative rezultirale narudžbom znanstvenog projekta koji je u ime Vlade RH Institutu "Pilar" povjerilo Ministarstvo prostornog uređenja, zaštite okoliša i graditeljstva. Jasmam bila voditeljica projekta.

» Koji je bio glavni cilj projekta?

- Glavni cilj bio je istražiti stambe-

Hrvatski Romi žive vrlo skromno. U pravilu su na neki način odvojeni od neromskog stanovništva: preko mosta, potoka, željezničke pruge... Zanimljiv je podatak da više od polovice Roma želi preseliti, nastaniti se u naselju gdje nema romske zajednice, što upućuje na moguće slabljenje inače vrlo snažnih 'primarnih' spona

PIŠE **DAMIR PILIĆ**

ni standard Roma, njihove aspiracije u pogledu obiteljskog stanovanja, zatim mogućnosti trajnog rješavanja problema opremljenosti naselja u kojima je veća koncentracija Roma. Naravno da je unutar ovih ciljeva trebalo istražiti i neke druge sastavnice romske svakodnevice, osobito obitelji, pa sociokulturna obilježja, zatim pokazatelje romskog siromaštva, uvjete stanovanja, obrazovne prilike

te posebno položaj Romkinja i uvjete njihova života.

» Na koji ste način proveli istraživanje? S kojim ste se problemima suočavali?

- Ponajprije, Romi su prostorno raspoređeni ne postoje precizni podaci njihovoj populaciji. Tako se pouzdano ne zna ni približno točan broj pripadnika. Naime, bez obzira što je među Romima sve manje nomada i što su sve više trajno naseljeni, adresasima, ipak je za ovu populaciju karakteristično, zbog aktivnosti kojima se bave, duže odsustvo iz mjesta stanovanja. Osim toga, romski je život, iz različitih razloga, samoozračijski u odnosu na neromsko stanovništvo, pa se može zamijetiti izvjesno nepovjerenje prema nepoznatim ljudima koji žele "ući" u njihov obiteljski i društveni život. Proveli smo anketu na oko 1000 ispitanika na četrdesetak lokacija, razgovarali smo s ispitanicima i misimo imali problema, jer smo

prethodno dobro pripremili naš dolazak u romska naselja, ili dijelove naselja koja nastanjuju Romi. Još je jedan problem o kojem se manje zna, s kojim smo se suočili, a to je problem identifikacije: naime, znatan broj pripadnika ove etničke zajednice prilikom popisa stanovništva izjašnjava se kao ne-Rom, pa i kad žive u naseljima s većim udjelom Roma.

Kod Roma se može govoriti o tradiciji "divljeg poduzetništva"

» Velite da ne postoje precizni podaci o brojnosti romske populacije u Hrvatskoj. Pa koliko ih ima?

- Podatak iz zadnjeg popisa stanovništva još nema, pa ostaju stari podaci iz popisa 2001. godine. Tada ih je službeno bilo 9463. U Nacionalnom programu za Rome procjenjuje se da u Hrvatskoj ima oko 30.000 Roma. Neke romske udruge navode još veće brojke. Jedan od razloga tako velikih razlika svakako leži u činjenici da ima etničkih Roma koji se nacionalno ne izjašnjavaju kao Romi. Ali to sigurno nije jedini razlog. Ima Roma koji nisu prijavljeni, koji iz različitih razloga ne mogu dobiti hrvatske dokumente.

» Kako žive hrvatski Romi?

- Hrvatski Romi žive vrlo skromno. Kude ili druge nastambe u kojima žive često vrlo brojne obitelji najčešće ne zadovoljavaju prostorne potrebe članova kućanstva. Sami stanovni su loše opremljeni, manjkaju osnovni komunalni priključci. Često se nađe na zemlji pod, veliku vagu. Ima nastambi koje i nisu bile namijenjene stanovanju. Naselja ili dijelovi naselja u kojima živi veći broj Roma nalaze se i u selima i u gradovima. U pravilu su na neki način odvojeni od neromskog stanovništva preko mosta, potoka, željezničke pruge... Kad sami grade, Romi su većinom "divlji graditelji". Inače, njihove aspiracije glede stanovanja su "neromska", naselja, odnosno opremljena i nezapušena naselja.

Zanimljiv je podatak da više od polovice Roma želi preseliti, nastaniti se u naselju gdje nema romske zajednice, što upućuje na moguće sla-

Dr. Maja Štambuk:
Današnja romska zajednica
jako je homogena - u 90
posto obitelji svi su članovi
Romi

MILANA VEŠOVIĆ

▶ bljenje inače vrlo snažnih "patri-marrini" spona, veze s romskom zajednicom. Damašnja romska zajednica je, inače, jako homogena. U 90 posto obitelji svi su članovi Romi.

▶ Koliko znaju hrvatski jezik?

- Sami Romi ističu problem jezika, osobito pismenosti na vlastitom jeziku. Malo je Roma između obrazovanih koji ga znaju pisati. Stoga je njihova sveopća kultura ponajprije usmena. Gotovo svi Romi govore neki od romskih jezika. Svi također govore hrvatski, ne uvijek dobro, ali se uspješno sporazumijevaju s okolnicom.

▶ Možete li njihov način života i životni standard usporediti s načinom života prosječnih hrvatskih građana?

- Teško je reći što je to prosječni hrvatski građanin. Vazno je istaknuti da Romi žive u brojnijim obiteljima nego što je to hrvatska prosječna obitelj, oni imaju puno veći broj djece, prosječno su mlađe stanovništvo, više ih je u aktivnoj dobi, starijih stanovnika je puno manje nego u neromskom stanovništvu. Već same ove činjenice utječu na razlike u načinu života. Također, ono što vjerojatno snažno utječe na životni stil i standard jesu i razlike u obrazovanju. Romi su upravo prema ovom obilježju izrazito neobrazovana populaci-

Romi, naročito Romkinje, izrazito su neobrazovana populacija

ja. Pomakna najbolje ima, ali nedovoljno. Posebno su u obrazovnom smislu zaklinate Romkinje.

▶ Koji su najveći problemi romske zajednice?

- Ponašam da je pitanje nad pitanja romske populacije neobrazba, i u tome se slažu svi istraživači. I Romi znaju da je bilo kakav socijalni i gospodarski pomak gotovo nemoguće bez kvalitetnog obrazovanja. Škola je u modernom društvu gotovo jedini kanal socijalne promocije pojedinca, a preko njege i njegove obitelji. Uz visoki potencijal koji imaju u mladolom stanovništvu, veća uključenost u obrazovne procese na svim razinama bitno bi poboljšala život Roma. Povećale bi se mogućnosti za zapošljavanje i veću zaradu, poboljšala bi se stambena situacija, a samim tim i pristup zdravstvenoj skrbi, integracija u institucije šireg društva, s većom orijentacijom na socijalni uspjeh, a sve to bez straha zbog mogućeg gubitka identiteta, na što su Romi jako osjetljivi.

▶ Kako bi im država mogla najefikasnije pomoći?

- Romski probleme ne može riješiti socijalna skrb. Mislim da bi država morala snažnije poticati školovanje romske djece. Također bi trebala poticati oživljavanje starih obrta, kućne radnosti, kako bi olakšala stjecanje prihoda na njima poznati način. Romi trade, najčešće to nije formalno zaposlenje, ali oni se trude prehraniti svoje brojne obitelji. Većina ih je nezaposlena, snalaze se u tom vrznu koju trajnog siromaštva. Glavni izvor prihoda je socijalna pomoć, a potom sezonski rad. Moglo bi se reći da se, kad je riječ o Romima može govoriti o tradiciji "divljevog poduzetništva", koja se, opet tradicionalno, tolerira i razumije, što je i dobra i loša usluga toj populaciji.

▶ Kako komentirate nedavni slučaj progona romske obitelji iz Škabrnje, posebno u svjetlu

činjenice da je zadarsko državno odvjetništvo ovih dana podiglo optužnicu protiv načelnika Škabrnje zbog rasne i druge diskriminacije?

- O događaju u Škabrnji nemam nikakvih podataka, čak nisam pratila ni napise u novinama, pa mi nije moguće komentirati. Rado ću pretpostaviti da se incident nije dogodio samo zato jer se radilo o Romima. Svoj optimizam temeljim na činjenici da su mirno živjeli nekoliko godina u Zadarskoj županiji, dakle, ne radi se o netrpeljivoj okolini. Kao što ste rekli, državno odvjetništvo je podnijelo prijavu protiv načelnika, ono će ispitati cijeli slučaj i, ustanova li se neprimjereno ponašanje, načelnik će dobiti primjerenu kaznu.

▶ Istovremeno je u Gospiću osnovan tzv. Stožer za obranu Like od Roma i romskog naslištva. Također je u to vrijeme i ministar policije Ranko Ostojić izjavio da je kriminalitet u Medimurskoj županiji povezan s većim udjelom Roma u stanovništvu te županije. Kako to komentirate?

- Cijela priča o tom Stožeru u više govoru stanju sigurnosti u Gospiću. Ako se dogada sve što piše u novinama, ne znam zašto bi trebalo osnivati stožer za obranu od Roma, kad u Gospiću postoji policija. Jedno istraživanje kriminaliteta maloljetnika u Medimurskoj županiji iz polovice devedesetih pokazalo je da je stopa kriminaliteta maloljetnih Roma viša 15 do 20 puta od prosječne stope za županiju. Međutim, valja naglasiti da se uglavnom radi o manjim deliktima, sitnim krađama, šunskim krađama i sl. Ali snekin činjenicama, poput ove, treba se suočiti. Mislim da zatvaranje očiju nikome ne koristi.

▶ Predstavljaju li slučajevi poput tih u Škabrnji i Gospiću tipičan obrazac ponašanja većinskog naroda prema romskoj manjini? I jesu li za takve prekrasude o Romima barem dijelom odgovorni i sami pripadnici romske zajednice?

- Položaj romske manjine nije dobar. Često se moraju suočavati s predrasudama koje o njima ima većina pripadnika drugih nacionalnosti u okolini. S druge strane, sami Romi svojom naglašenom socijalnom zatvorenosti ne pridonose boljem međusobnom upoznavanju, tako da najčešće preostaje konflikt kojim se pokušava riješiti neki problem. Romi se izbjegavaju integrirati, jer smatraju da će samo tako izbjeći asimilaciju i gubitak identiteta. Mediji bi sigurno mogli mnogo više učiniti i pomoći nastojanjima društva i države, kojih je nemalo, u stvaranju šireg i društvenog i gospodarskog prostora za obostrano upoznavanje i bolje razumijevanje.

Narod bez teritorija

▶ Na prostoru EU-a danas živi nekoliko milijuna Roma. Imate li kakvih spoznaja o tome kakav je odnos prema Romima u drugim zemljama? Gdje im je lakše živjeti, a gdje teže?

- Romi nemaju svoju nacionalnu državu, nazivaju ih neterritorijalnim narodom, i svugdje su manje ili više brojčano marginalna skupina, što im onemogućava bitno poboljšanje društvenog položaja, ulogu ili funkciju u razvojnom smislu. Ni u zemljama EU-a podaci o broju Roma nisu precizni, vjerojatno iz sličnih razloga kao i u Hrvatskoj. Valja pretpostaviti da im je u bogatijim državama malo bolje, jer se može više izdvajati za socijalnu skrb te uređenje naselja i lokacija koje naseljavaju Romi. Sjetimo se problema koja su Romi imali u Sloveniji, Francuskoj, Italiji...

Pomorci Vrijedni Dalmatinci iz posade

Marijo

SVAKOM POMORCU zaigra srce kad se nakon dužeg vremena vrati u svoju matičnu luku. Takvi osjećaji preplavili su i Splicanina **Marija Tebaldića**, prvog časnika stroja na krzeru "Celebrity Solstice", koji je divom od 317 metara, dugim kao tri nogometna igrališta, prvi put doplovio na sidrište ispred splitske luke.

- Cijeli sam se naježio tako sami ranije dolazio u Split na drugom brodovima kompanije "Celebrity Cruises" u kojoj radim već četiri godine. Uvijek je to prilika za susret s obitelji i prijateljima, tako smo se zadnji put vidjeli u Dubrovniku gdje ovaj brod ćešće dolazi ističe 35-godišnji brodstrojar koji je u rodnom gradu završio srednju Pomorsku školu, a početkom godine i stručni studij na Pomorskom fakultetu. Na "plovčenu hotelu" izgrađenom

u njemačkom Papenburgu prije tri i pol godine, koji je grčku brodoglasnikku obitelj **Chandris** stajao 750 milijuna dolara, radi 1500 članova posade iz 65 zemalja među kojima je i desetak Hrvata, većinom konobara. **Mario Tebaldi** i kadetkinja **Mara Unković** iz Korčule jedini su naši ljudi među "klasičnim" pomorcima na "Celebrity Solsticeu", jer cjelokupan preostali časnički kadar čine - Grci.

Lakše na tankeru

- U strojarskom dijelu posade i na zapovjednome mostu sve su sami Grci. Na nekim drugim brodovima iz flote "Celebrityja" ima puno više hrvatskih časnika, ali na "Solsticeu" to nije slučaj - kaže Splicanin iza kojeg je šest godina plovidbe na krzerima, od čega dvije na "Holland America

Lineu", te još četiri godine stažava tankerima.

- Kada usporedim, mogu reći da je bilo lakše raditi na tereimn brodvima. Na krzerima je stalan presim minimalno smo u pogonu po 12 s 2 dnevno. Kada sam u središnjoj zornjoj sobi, tzv. control roomu, odmoram sam za cjelokupan sustav brodskih strojeva, atelefoni zvone, zapovdi stizu. Ipak, treba priznati da je svipuno lakše nego kod ranijih generatrodova, jer imamo kvalitetnu tehnikupodporu. Stroj je moguće upaliti nimm klikom kompjutorskog miša, a senadzirne preko računala - dodaje sugovornik, čiji je pračjed **Toma Kžević** iz Vinjera kod Zadra svojedobio najpoznatiji kapetan u svojemiju s Flotom vlastitih brodova. **Mariju** uskoro mogao naslijediti i mladi h